

วารสารอิเล็กทรอนิกส์
ทางการศึกษา

OJED, Vol. 15, No. 1, 2020. Article ID: OJED-15-01-001

Article Info: Received 6 October, 2019; Revised 23 December, 2019; Accepted 26 December, 2019

OJED

An Online Journal
of Education

www.tci-thaijo.org/index.php/OJED

กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน เพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก Sustainable Cultivation Process of Family, School and Community to Enhance the Sufficiency Behavior of Children

ชัชชญา คอเรีย *

Chatchaya Corriere

เฟื่องอรุณ ปรีดีดิลก **

Fuangularn Preededilok

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน เพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้ ผลการวิเคราะห์ พบว่า การบ่มเพาะ หมายถึง การอบรมสั่งสอนและการพัฒนาบุคคลหนึ่งให้มีความสมบูรณ์และเกิดคุณลักษณะอันดีงามจนกลายเป็นนิสัยที่ฝังลึกลงไปในตัว กระบวนการบ่มเพาะ หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ใช้ในการบ่มเพาะอุปนิสัยบุคคล ๆ หนึ่ง ขั้นตอนของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง ได้แก่ 1) การกระตุ้นความคิด 2) การวางแผน 3) การลงมือปฏิบัติ และ 4) การประเมินผล ปัจจัย ได้แก่ 1) การเสริมแรง 2) ความรู้ความเข้าใจของเด็ก 3) ความรู้ความเข้าใจของผู้บ่มเพาะ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บ่มเพาะและเด็ก 5) ความเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของเด็ก 6) การเป็นแบบอย่างที่ดี 7) ความต่อเนื่องของระยะเวลา และ 8) สิ่งสนับสนุน และเงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะ ได้แก่ 1) การได้รับอิทธิพลจากการเสพสื่อ 2) การไม่เปิดรับสิ่งใหม่ 3) การเลี้ยงดู 4) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

คำสำคัญ: กระบวนการบ่มเพาะ, อุปนิสัยพอเพียง

*นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*Graduate Student of Develop Education Division, Department of Educational Policy Management, and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail Address: nooknik_nature@hotmail.com

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**Lecturer of Develop Education Division, Department of Educational Policy Management, and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail Address: fuangularn.p@chula.ac.th

ISBN 1905-4491

Abstract

In this study, the research objective is to analyze sustainable cultivation process of family, school and community to enhance the sufficiency behavior of children. The researcher interviewed 4 experts to acquire the data used in the study, which were collected, analyzed and summarized. In the context of child-rearing, cultivating refers to bringing up and developing the child to achieve good habits that are deep-seated. The process of cultivation refers to procedures used in the cultivation of sufficiency behavior, which comprise 4 steps: provoking thought, planning, action and evaluation. Additionally, the factors of sufficiency behavior cultivation process mentioned in this study are reinforcement, children's knowledge and understanding, cultivator's knowledge and understanding, the relationship between the cultivator and children, the understanding of the child nature, the individual difference behavior, being a good model, continuation of period, and supports. Conditions of sufficiency behavior cultivation process are the influence of social media consumption on behavior, not being open-minded to new things, child-rearing practices, and relationships between people in the community.

Keywords: cultivating process, sufficiency behavior

บทนำ

ท่ามกลางกระแสของยุคโลกาภิวัตน์มีผลทำให้คนไทยได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต มุมมองตามแบบอย่างตะวันตกมากขึ้น เช่น วิถีชีวิตแบบรีบเร่ง การบริโภคอาหารจานด่วน การแต่งกายตามสมัยนิยม คำพูดใช้คำในภาษาอังกฤษมากขึ้น การที่เราได้เรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตกตามแบบสมัยนิยม จะทำให้เราได้ชื่นชมกับวัฒนธรรมการบริโภคนิยม (ทัศนียา บริพิศ, 2556) นอกจากนี้ จากผลสำรวจเรื่อง สถานการณ์คุณธรรมของสังคมไทย ของศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ร่วมกับ ศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) พบว่าระดับความรุนแรงของปัญหาวิกฤติทางด้านคุณธรรมในภาคกลางนั้นที่สูงที่สุดคือ ปัญหาพฤติกรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ไม่มีความพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2560) และจากสภาพปัญหาในปัจจุบันจะพบว่าเด็กและเยาวชนเติบโตอยู่ในยุคกระแสบริโภคนิยม กำลังเผชิญกับกระแสค่านิยมเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกอย่างรุนแรง ค่านิยมการบริโภคดังกล่าวดึงดูดให้เด็กใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อส่งผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของเยาวชนไทยในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านการบริโภคอาหาร ด้านการใช้ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน เป็นที่นิยมเป็นอย่างยิ่ง เรียกว่า สื่อสังคม (Social media) พบว่า กลุ่มเยาวชนวัยรุ่นส่วนใหญ่ ใช้สื่อสังคมเพื่อความบันเทิงมากกว่าแสวงหาความรู้ ซึ่งความเจริญทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วได้นำค่านิยมแบบวัตถุนิยมเข้ามา ทำให้เกิดความหลงใหลมัวเมามากยิ่งขึ้นส่งผลให้เยาวชนวัยรุ่นขาดการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลในการใช้ชีวิต (กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, 2558)

ผลกระทบจากบริโภคนิยมซึ่งเป็นปัญหาด้านค่านิยมและศีลธรรม เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด หนี้สิน และการคอร์รัปชัน อาจบรรเทาลงได้ด้วยการปลูกฝังบ่มเพาะเด็กและเยาวชนในปัจจุบันให้มีจิตสำนึกและอุปนิสัยพอเพียง (sufficiency mindset and behavior) (ปริยานุช ธรรมปียา, 2558) การบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงให้แก่เด็กจะเป็นทางแก้ปัญหาก็ได้ ซึ่งควรเริ่มจากครอบครัว ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีบทบาทสำคัญ

ต่อการศึกษา เป็นพื้นฐานโครงสร้างทางสังคมที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างพฤติกรรมและวัฒนธรรมของเด็ก ประสบการณ์ภายในครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการการสร้างความนิยม ทักษะคติ ความเชื่อ พฤติกรรม และบุคลิกภาพ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา (นภเนตร ธรรมบวร, 2541) นอกจากครอบครัวจะมีความสำคัญในการอบรม บ่มเพาะเด็กแล้ว สถานศึกษาก็มีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากในทางการศึกษา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง เนื่องจากการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใต้ระบุจุดหมายที่จะพัฒนาเด็ก เยาวชน และพลเมืองของประเทศ ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2559)

นอกจากนี้ ชุมชนมีความสำคัญในการสร้างเสริม สนับสนุน ดังที่ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560) กล่าวว่า ทุกคนในชุมชนต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ตามความถนัด ความเหมาะสม และตามบทบาท ที่ได้รับความเห็นชอบจากชุมชน เพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีโอกาสได้อยู่ในชุมชนที่มีคุณธรรมและความสุขร่วมกัน หนึ่งในหน้าที่ของชุมชนคือ ให้ความสนใจกับการศึกษาของบุตรหลานและเยาวชนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมบ่มนิสัยของสมาชิกใหม่ระดับปฐมวัย การเลี้ยงดูเด็กให้ถูกต้องตามวัย เพื่อให้สมาชิกใหม่ของชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และร่วมกันปลูกฝังค่านิยมและทักษะที่ดีให้แก่สมาชิกในชุมชน ให้มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการสร้างคุณงามความดี มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรค์กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจ ให้แรงเสริม ให้กำลังใจกัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และมีศรัทธาต่อชุมชน เป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดในชุมชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนในการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงให้กับเด็ก จึงสนใจวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก ซึ่งเพื่อที่จะสามารถลดค่านิยมและพฤติกรรมบริโภคนิยมในลงได้ และให้เกิดความเป็นอยู่อย่างพอเพียง โดยมีคุณลักษณะด้านการอยู่อย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ได้ทรงพระราชดำรัสไว้ ซึ่งการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็กเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์การวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมกระบวนการบ่มของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก

วิธีการวิจัย

ในการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อหา 1) ความหมายของคำว่ากระบวนการบ่มเพาะ 2) ความหมายของกระบวนการบ่มเพาะ 3) ขั้นตอนของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง 4) ปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการวิจัย จำนวน 1 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำมากำหนดประเด็นข้อคำถาม นำร่างแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความครอบคลุมและความเหมาะสมของเนื้อหาและวัตถุประสงค์งานวิจัย จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และนำไปสัมภาษณ์ หลังจากนั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์การวิจัยเชิงคุณภาพและสรุปข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ และสรุปองค์ความรู้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนเพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก ดังนี้

1. ความหมายของการบ่มเพาะ

ผู้วิจัยศึกษาความหมายของการบ่มเพาะจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิสามารถสรุปได้ว่า การบ่มเพาะ หมายถึง การอบรมสั่งสอนและการพัฒนาบุคคลหนึ่งให้มีความสมบูรณ์และเกิดคุณลักษณะอันดีงาม มีพฤติกรรมที่ดีจนกลายเป็นนิสัยที่ฝังลึกลงไปในตัวผู้นั้น ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวว่า

“...การบ่มเพาะเด็กคล้ายกับการบ่มและเพาะผลไม้ กล่าวได้ว่า การบ่มคือการทำให้สุกให้งอม การเพาะคือการเตรียมเมล็ดที่จะทำให้เจริญเติบโตขึ้นมา การบ่มเพาะอุปนิสัยเด็กก็คือการทำให้เด็กสุกและเจริญเติบโต แต่ขึ้นอยู่กับว่าเราจะทำให้เด็กสุกและเจริญเติบโตเรื่องอะไรหรือด้วยคุณลักษณะใด อย่างเช่น ต้องการให้เด็กมีคุณงามความดี มีคุณธรรม ก็ต้องเอากระบวนการมาจับเพื่อให้เด็กเกิดคุณลักษณะที่ต้องการ...”

(ลัดดา จุลวงศ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กรกฎาคม 2561)

“...การบ่มเพาะหมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งชีวิตโดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ให้เด็กได้เรียนรู้เองและให้สิ่งที่สอนฝังลึกเข้าไปในตัวเด็ก...”

(ธีระ รุญเจริญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กรกฎาคม 2561)

2. ความหมายของกระบวนการบ่มเพาะ

ผู้วิจัยศึกษาความหมายของกระบวนการบ่มเพาะจากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการบ่มเพาะ หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ใช้ในการอบรมบ่มนิสัยบุคคลหนึ่งให้เกิดความสมบูรณ์และเกิดคุณลักษณะอันดีงาม มีพฤติกรรมที่ดีจนกลายเป็นนิสัยและฝังลึกลงไปในตัวผู้นั้น ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวว่า

“...กระบวนการบ่มเพาะคือ การบ่มเพาะเพื่อให้เกิดอุปนิสัยพอเพียงที่ฝังลึกอยู่ข้างในตัวเด็กอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ผ่านกระบวนการคิดอย่างมีความพอดี มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน อาศัยเวลาและการทำซ้ำ ซึ่งจำเป็นต้องเป็นกระบวนการที่มีความสนุกแม้จะมีความเหนื่อยยากในแต่ละกระบวนการโดยมีความเหมาะสมกับเด็กแต่ละช่วงวัย และต้องเป็นการระเบิดจากข้างใน ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ว่า จะทำการใด ๆ ต้องเริ่มจากคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้เกิดความเข้าใจและอยากทำ ไม่ใช่การสั่งให้ทำ ...”

(อัญญา โยมสินธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กรกฎาคม 2561)

“...กระบวนการบ่มเพาะคือ ลำดับขั้นเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตส่วนตัวและสังคมจนฝังลึกเข้าไปอยู่ในตัวคนให้พึ่งตนเองได้ เป็นครูตนเองได้ โดยกระบวนการดังกล่าวต้องมุ่งให้เด็กมีอุปนิสัยพอเพียงคือมีความพอเพียง มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน พร้อมทั้งมีทักษะดิจิทัลในพร้อมรับกับยุคสมัยใหม่...”

(ธีระ รุญเจริญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กรกฎาคม 2561)

3. ขั้นตอนของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง

ผู้วิจัยศึกษาขั้นตอนของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า กระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงมี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) **ขั้นการกระตุ้นความคิด** เป็นการกระตุ้นความคิดของเด็กว่าการกระทำหนึ่งเด็กมีเหตุผลอะไรที่จะต้องทำ การกระทำนั้นมีความพอเพียงหรือไม่อย่างไร ต้องมีความรู้อะไร มีคุณธรรมอะไรในการกระทำสิ่งนั้น และผลของการกระทำส่งผลอย่างไรต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ตามแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า

“...ครูและชุมชนต้องกระตุ้นเด็ก คือกระตุ้นให้เขาคิด กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของพฤติกรรมทุกพฤติกรรมของเขา ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นด้วยการให้ความรู้ หรือกระตุ้นด้วยการตั้งคำถามก็ตาม เด็กต้องเห็นความสำคัญก่อน...”

(รัตนดา เลิศวิชัย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2561)

2) **ขั้นการวางแผน** เป็นขั้นตอนที่让孩子ได้วางแผนว่าจะดำเนินการปฏิบัติตนด้านการอยู่อย่างพอเพียงอย่างไร หากมีอุปสรรคในการปฏิบัติตนจะแก้ไขอย่างไร และมีวิธีการให้ดำเนินการได้สำเร็จได้อย่างไร ดังคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า

“...กิจกรรมที่ใช้บ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงให้แก่เด็ก ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กกำหนดเป้าหมายให้ชัด กำหนดเป้าหมายแล้วก็วางแผนว่าจะเป็นไปตามเป้าหมายนั้นได้อย่างไร อยากได้อะไร อยากทำอะไร ต้องมีการวางแผนที่ชัดเจน...”

(อัจฉรา โยมสินธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กรกฎาคม 2561)

3) **ขั้นการลงมือปฏิบัติ** ผู้บ่มเพาะต้องให้เด็กลงมือปฏิบัติจนกลายเป็นนิสัยและทำซ้ำ นั่นก็คือส่วนของเจตคติ ซึ่งคือการกระตุ้นให้เด็กมีคุณธรรมและเจตคติที่ดี ซึ่งกิจกรรมอะไรก็ตามต้องอาศัยความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมเพื่อให้กลายเป็นวิถีชีวิตและฝังลึกลงไปในตัวเด็ก ดังคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า

“...เมื่อเด็กได้คิดและตระหนักถึงสิ่งที่พวกเขาจะกระทำ หลังจากนั้นให้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งเราต้องอาศัยระยะเวลา ต้องทำเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ไม่มีวันจบ ฝึกปฏิบัติจนฝังลึกกลายเป็นอุปนิสัยติดตัว นั่นคือเป้าหมายของการบ่มเพาะ...”

(ลัดดา จุลวงศ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 กรกฎาคม 2561)

4) **ขั้นการประเมินผล** เป็นขั้นของการที่ผู้บ่มเพาะให้เด็กประเมินพฤติกรรมผลลัพธ์ที่ได้ว่าตรงกับคุณลักษณะที่ต้องการหรือไม่ และมีระดับที่มากพอแล้วหรือยัง ดังที่ผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวว่า

“...นอกจากเราจะประเมินเด็ก เด็กควรมีความสามารถในการประเมินตนเองได้ คือประเมินว่าสิ่งที่เขาได้ทำไปนั้นมันประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร แล้วจะหาวิธีทำให้มันดีขึ้นได้อย่างไร หรือปรับปรุงแก้ไขอย่างไร...”

(ธีระ รุญเจริญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กรกฎาคม 2561)

ผลการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกระตุ้นความคิด 2) การวางแผน 3) การลงมือปฏิบัติ และ 4) การประเมินผล

4. ปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง

ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ปัจจัยและเงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยมีดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยของกระบวนการบ่มเพาะ

1) การเสริมแรง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนควรให้สิ่งเสริมแรงที่เด็กพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวชมเชย การให้รางวัลเป็นสิ่งของ การมอบเกียรติบัตร การให้คะแนนพิเศษ ซึ่งล้วนแต่เป็นการเสริมแรงทางบวก เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมด้านอยู่อย่างพอเพียงถี่มากขึ้น และเกิดความต้องการของพฤติกรรม

2) ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเด็ก คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง ๆ ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือหลักคิดก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงเรื่องของการออมหรือการเกษตรเท่านั้น แต่หมายถึงหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

โดยเริ่มจากการมีเหตุผล ที่จะนำไปสู่ความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม และใช้ความรู้อย่างรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง เพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

3) ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บ่มเพาะ หากผู้บ่มเพาะมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะสามารถออกแบบกิจกรรมและวางแผนกิจกรรมในการบ่มเพาะได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำความรู้นี้ไปถ่ายทอดให้แก่เด็กได้อย่างถูกต้อง ครูจึงจำเป็นต้องหาความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ลึกซึ้งเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดสู่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง

4) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บ่มเพาะและผู้ได้รับการบ่มเพาะ ผู้บ่มเพาะต้องมีเครื่องมือในการที่จะบ่มเพาะเด็ก ๆ นั่นก็คือ จิตวิทยาที่ใช้กับเด็ก กล่าวคือผู้บ่มเพาะควรสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กเพื่อให้เด็กเกิดความรักและความศรัทธาต่อตัวผู้บ่มเพาะ มีความรู้สึกเสมือนเป็นครอบครัว

5) ความเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของเด็ก ผู้บ่มเพาะต้องเข้าใจก่อนว่าเด็กมีธรรมชาติอย่างไรและเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อผู้บ่มเพาะจะหาวิธีการที่จะบ่มเพาะให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กแต่ละคน ทั้งในเรื่องลักษณะนิสัย อายุ และเพศ เป็นต้น

6) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บ่มเพาะ เป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เด็กเกิดความศรัทธาในตัวผู้บ่มเพาะและยึดถือเป็นบุคคลที่เด็กอยากเจริญรอยตามเนื่องจากเด็กมักมีพฤติกรรมเลียนแบบจากคนใกล้ชิด ทั้งผู้ปกครอง ครู และคนในชุมชน เพราะฉะนั้นก่อนที่จะสามารถบ่มเพาะให้เด็กมีอุปนิสัยพอเพียง ผู้บ่มเพาะต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

7) ความต่อเนื่องของระยะเวลาในการบ่มเพาะ การบ่มเพาะจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาที่ต่อเนื่อง หากผู้บ่มเพาะปล่อยปะละเลยทำบ้างไม่ทำบ้าง กระบวนการบ่มเพาะจะไม่สำเร็จ ผู้บ่มเพาะต้องฝึกให้เด็กทำเป็นนิสัยและทำเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง การบ่มเพาะตั้งแต่เด็กและต่อเนื่องจะสามารถทำให้เด็กมีอุปนิสัยพอเพียงฝังลึกลงไปในตัวเด็กและติดไปจนโต ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการบ่มเพาะที่เน้นการให้คุณลักษณะที่ต้องการฝังลึกลงไปในตัวเด็กและติดตัวเด็กไปจนโต

8) สิ่งสนับสนุนกระบวนการบ่มเพาะ กระบวนการบ่มเพาะจำเป็นต้องมีสนับสนุน เช่น นโยบายของโรงเรียน การสนับสนุนของผู้บริหาร ความช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนให้ผู้บ่มเพาะใช้ในการบ่มเพาะเด็ก

4.2 เงื่อนไขของกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง

1) การได้รับอิทธิพลจากการเสพสื่อ เด็กทุกวัยในปัจจุบันสามารถเข้าถึงสื่อได้ง่าย และยังไม่สามารถแยกแยะผิดถูกจากสิ่งที่เสพได้ ซึ่งเป็นภาวะเสี่ยงที่จะส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบตามสิ่งที่เสพและเด็กจะได้รับผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

2) การไม่เปิดรับสิ่งใหม่ของผู้บ่มเพาะ ครอบครัวที่ยังยึดติดกับแบบแผนเดิม ไม่ยอมรับสิ่งใหม่ โดยเฉพาะเรื่องเทคโนโลยี จะไม่สามารถเข้าใจเด็กในยุคปัจจุบันได้ เมื่อพยายามที่จะบ่มเพาะเด็ก เด็กจะรู้สึกต่อต้านเนื่องจากเด็กรู้สึกว่าคุณบ่มเพาะนั้นแตกต่างจากตนเป็นอย่างมาก และไม่ยอมเข้าใจในตัวของตน

3) การเลี้ยงดูของครอบครัว รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละเลย การเลี้ยงดูแบบตามใจมากเกินไป หรือการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมากเกินไป จะทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบ่มเพาะเพราะเมื่อเด็กได้พบเจอสิ่งที่ไม่เหมาะสมก็ไม่มีคนคอยให้คำแนะนำหรือชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย

4) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนสมัยก่อน คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความผูกพันกันเหมือนพี่น้อง มีการพูดคุยกันอย่างเป็นกันเอง มีความจริงใจต่อกัน เมื่อคนในชุมชนมีความเดือดร้อนก็มักจะได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกคนอื่นในชุมชน แต่ในปัจจุบันไม่มีความสัมพันธ์แนบชิดกัน ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้ขาดความร่วมมือในการทำสิ่งต่าง ๆ รวมไปถึงการบ่มเพาะเด็ก

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน เพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก ผลการวิจัยพบว่า การบ่มเพาะ หมายถึง การอบรมสั่งสอนและการพัฒนาบุคคลหนึ่งให้มีความสมบูรณ์และเกิดคุณลักษณะอันดีงาม มีพฤติกรรมที่ดีจนกลายเป็นนิสัยและฝังลึกลงไปในตัวผู้นั้น และกระบวนการบ่มเพาะ หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ใช้ในการอบรมบ่มนิสัยบุคคลหนึ่งให้เกิดความสมบูรณ์และเกิดคุณลักษณะอันดีงาม มีพฤติกรรมที่ดีจนกลายเป็นนิสัยและฝังลึกลงไปในตัวผู้นั้น โดยอาศัยระยะเวลา ความสม่ำเสมอ และการกระทำซ้ำ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

กระบวนการบ่มเพาะของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน เพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่เด็ก มี 4 ขั้นตอน ขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการบ่มเพาะ คือ ขั้นการกระตุ้นความคิด เพื่อให้เด็กมีทักษะคิดอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและอุปนิสัยพอเพียงของเด็กด้านรอบคอบ และมีเหตุผล ซึ่งเป็นขั้นตอนเพื่อให้เด็กได้คิดเองได้ก่อนลงมือปฏิบัติ โดยเป็นกิจกรรมที่เด็กได้ตั้งคำถามในกรอบของ SEP Model หรือ Sufficiency Economy Philosophy model ดังที่ Dharmapiya and Saratun (n.d.) ได้เสนอขั้นตอนนี้ไว้ว่า เป็นขั้นตอนที่让孩子ตั้งคำถามกับตนเองว่า เราพยายามจะทำอะไร ทำไมเราถึงทำสิ่งนี้ จะมีผลอย่างไรหากเราทำสิ่งนี้ ต้องใช้คุณธรรมพื้นฐานอะไรในการทำสิ่งนี้ให้ประสบความสำเร็จ เราพร้อมหรือยังที่จะทำสิ่งนี้ เรามีความรู้พอเพียงแล้วหรือไม่ในการทำงานนี้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่ ความรู้อะไรที่เราต้องการเพิ่ม และเราจะหาความรู้นั้นอย่างไร ลำดับขั้นตอนของการกระทำมีอะไรบ้าง มีความเสี่ยงหรืออุปสรรคไหม เราสามารถป้องกันได้อย่างไร และเราสามารถนำไปใช้หรือส่งผลได้อย่างไรต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมได้อย่างไร

ขั้นตอนต่อไปคือขั้นการวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ให้ได้วางแผนการปฏิบัติด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับอุปนิสัยพอเพียงของเด็กด้านมุ่งมั่นทำงาน มีแผนการทำงานร่วมกับผู้อื่น วางแผนการเรียนการทำงาน และ การใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ดังที่ โสภิตนภา ภิญโญ (2552) กล่าวว่า การรู้จักวางแผนในการดำเนินชีวิตก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ควรที่จะสอนลูก และ ปลุกฝังให้เขาเป็นเด็กที่รู้จักการวางแผนที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้ได้ เพราะเมื่อเขาสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตประจำวันของ

เขาได้แล้ว เขาจะสามารถจัดระบบระเบียบชีวิตของเขาได้เป็นอย่างดี หลังจากนั้นเป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ สอดคล้องกับอุปนิสัยพอเพียงด้านปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล ดังที่ วิจารณ์ วิเชียรโชติ (2548) กล่าวว่า การลงมือทำด้วย กาย วาจา ใจ ตามหลักวิชาการที่ได้เรียนรู้มา นำไปสู่ การรู้จักจริง รู้แจ้ง แท้ตลอด ในหลักวิชาการกฎธรรมชาติและความเป็นจริง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนา นวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิต สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่าง แท้จริง และขั้นตอนสุดท้ายคือ ขั้นตอนประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ให้เด็กประเมินผลการปฏิบัติตนด้วยตัวของตัวเอง หากมีข้อผิดพลาดก็ร่วมกับเด็กคิดหาทางแก้ไข ดังที่ สุนันทา สิริโสณ (2553) กล่าวว่า พ่อแม่ต้องให้อากาศ ลูกได้แก้ไขตนเอง ไม่ควรลงโทษทันที ลองถามเขาว่า เรามีหนทางแก้ไขอย่างไรบ้าง และจะต้องทำอย่างไรในเมื่อ เขาไม่อยากให้มันเกิดขึ้นอีกในอนาคต ช่วยให้ได้ฝึกฝน ฝึกวิธีคิดหาทางออกด้วยตนเอง

สำหรับปัจจัยสนับสนุนของกระบวนการบ่มเพาะปัจจัยแรกคือ การเสริมแรงจากทั้งครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กได้รับแรงกระตุ้น และสนับสนุนให้มีพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่ เหมาะสมด้านการอยู่อย่างพอเพียง ดังที่ Bloom (1956, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี และคณะ, 2550) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนสำคัญของการเกิดเจตคติและการพัฒนาลักษณะนิสัยว่า หากบุคคลมีโอกาสดตอบสนองต่อสิ่งใดแล้วได้รับ ผลพึงพอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้น หากพวกเขาสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรม ต่าง ๆ ให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมที่ต้องการก็จะช่วยให้บุคคล นั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติ และเต็มใจที่จะปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป ปัจจัยต่อมาคือความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงของเด็ก กล่าวคือ หากเด็กเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง ก็จะ สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง รวมถึงรู้วิธีการหรือขั้นตอนของการปฏิบัติตนได้อย่างดี ซึ่งการที่เด็กจะมีความรู้ที่ ถูกต้องนั้นก็เนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บ่มเพาะ กล่าวคือ หากผู้บ่ม เพาะมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็จะสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจไปสู่ ตัวเด็กได้ ดังที่ ทิศนา ขัมมณี (2554) กล่าวว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ และเป็นเครื่องมือหรือทักษะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่น ๆ ได้ ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญและคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เห็นแนวทางในการนำไปใช้ในบริบทของตน สามารถใช้ปรัชญากับตนเองในวิถีชีวิตตนเอง และนำไปใช้ใน การจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

อีกหนึ่งปัจจัยคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บ่มเพาะและผู้ได้รับการบ่มเพาะ กล่าวคือ ผู้บ่มเพาะควร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก สร้างให้เด็กรู้สึกรักและไว้วางใจ เมื่อเด็กรักผู้บ่มเพาะ ผู้บ่มเพาะก็จะสามารถสร้าง กระบวนการบ่มเพาะได้ง่าย เพราะเด็กจะปฏิบัติตามที่ผู้บ่มเพาะแนะนำ ดังที่ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551) กล่าวว่า คุณสมบัติของกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในชั้นเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ตาม ต้องเป็นกิจกรรมที่จัด ขึ้นด้วยหลักการ 3 ประการ คือ 1) มีความสุข 2) มีกำลังใจ และ 3) มีความสำเร็จ ซึ่งการให้กำลังใจ ไม่ได้หมายถึง การให้ของขวัญรางวัล แต่หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ของครูกับเด็ก การตอบสนองด้วยคำพูดท่าทางที่ดีของครูจะ สร้างความมั่นใจให้กับเด็กทำหยาเด็กให้อยากเรียนรู้เป็นกำลังใจให้กับเด็กทำให้เด็กกล้าคิด กล้ากระทำ เกิดความ

งอกงามทางปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ นอกจากผู้บ่มเพาะควรมีความเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของเด็ก กล่าวคือ ผู้บ่มเพาะต้องพยายามเข้าใจตัวเด็กแต่ละคนว่ามีธรรมชาติและความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้บ่มเพาะจะสามารถออกแบบวิธีการที่จะบ่มเพาะเด็กได้อย่างเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน

นอกจากนี้ธรรมชาติของเด็กมักเป็นนักเลียนแบบ เพราะฉะนั้นผู้บ่มเพาะเป็นอย่างไร เด็กก็จะเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นผู้บ่มเพาะควรเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการอยู่อย่างพอเพียงตามคุณลักษณะทุกด้าน เพื่อให้เด็กปฏิบัติตาม ดังที่ สุนันทา สิริโสภณ (2553) กล่าวว่าเด็ก ๆ นั้นจะเป็นนักเลียนแบบ เป็นคนที่ช่างจดจำ ช่างสังเกต พ่อแม่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเขามากที่สุดจึงควรทำตนเป็นแบบอย่างให้กับเขามากที่สุด เพราะเขาจะจดจำลักษณะท่าทาง ลักษณะนิสัย รสนิยม ค่านิยม ลักษณะเฉพาะต่าง ๆ แล้วซึมซับเข้าสู่เบื้องลึกภายในจิตใจของเขา นอกจากนี้กระบวนการบ่มเพาะต้องอาศัยความต่อเนื่องของระยะเวลาในการบ่มเพาะ กล่าวคือ กระบวนการบ่มเพาะนั้นไม่สามารถทำได้สำเร็จในระยะเวลาอันสั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยระยะเวลาที่ต่อเนื่อง ทำเป็นประจำ เพื่อให้สิ่งที่บ่มเพาะฝังลึกลงไปในตัวเด็ก และปัจจัยสุดท้ายคือ สิ่งสนับสนุนกระบวนการบ่มเพาะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน ควรให้การสนับสนุนกระบวนการบ่มเพาะ หากขาดสิ่งสนับสนุนกระบวนการบ่มเพาะก็อาจจะเป็นไปได้ยาก

ในด้านของเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการบ่มเพาะ พบว่า มีเงื่อนไขสำคัญประการแรก คือ การได้รับอิทธิพลจากการเสพติด กล่าวคือ เด็กในสมัยปัจจุบันสามารถเข้าถึงสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น และยังไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี หากไม่รับการชี้แนะจากผู้บ่มเพาะ เด็กอาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมตามสิ่งที่เสพ ดังที่ ภทริกา วงศ์อนันต์นันท (2557) กล่าวว่าผู้ที่มีพฤติกรรมติดการใช้อินเทอร์เน็ตจะมีลักษณะแยกตัว ไม่สนใจร่วมกิจกรรมในครอบครัวแต่จะใช้เวลาส่วนมากในการเล่นคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมนอนดึก อ่อนเพลียรีบตื่นแต่เช้าเพื่อมาเล่นอินเทอร์เน็ตเริ่มพูดโกหกเกี่ยวกับการใช้เวลาในการอยู่ในโลกออนไลน์ ไม่สนใจการออกกำลังกายเริ่มมีปัญหาการเรียนตกต่ำ มีอาการปวดศีรษะปวดตาบ่อย ๆ ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง ไม่ยอมรับประทานอาหารเช้าเงินสิ้นเปลือง ฯลฯ นอกจากนี้เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การไม่เปิดรับสิ่งใหม่ของผู้บ่มเพาะ กล่าวคือ ผู้บ่มเพาะบางคนหรือบางกลุ่มยังคงยึดแบบแผนเดิม ๆ ไม่เปิดรับสิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี จึงทำให้ผู้บ่มเพาะขาดความเข้าใจเด็ก ตามเด็กไม่ทัน คอยกับเด็กไม่รู้เรื่อง เกิดช่องว่างระหว่างวัย และไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเด็กได้

ประการต่อไป คือ การเลี้ยงดูของครอบครัว กล่าวคือ หากครอบครัวเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เด็กก็มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมมากขึ้น เพราะขาดการอบรมบ่มเพาะที่ดี และขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว ดังที่ โสภิตนภา ภิญญ (2552) กล่าวว่า พ่อแม่สมัยใหม่ละเลยที่จะสั่งสอนอบรมลูกว่า อะไรที่ควรทำหรือไม่ควรทำ อะไรที่ผิดอะไรที่ถูกเลย อ้างว่าไม่มีเวลาที่จะมาสั่งสอนอบรมลูก โดยยกหน้าที่อบรมสั่งสอนให้เป็นหน้าที่ของคุณครูที่โรงเรียนเสีย โดยหารู้ไม่ว่าคนที่สั่งสอนลูกได้ดีที่สุดและเป็นคนที่ลูกเชื่อใจและไว้วางใจที่สุดก็คือพ่อแม่ของเขานั่นเอง เห็นได้ว่า เด็กสมัยนี้มักกระทำในสิ่งที่ผิดเสมอโดยที่ไม่รู้ว่าสิ่งที่ถูกต้องที่ควรกระทำนั้นเป็นอย่างไร เพราะไม่มีการให้คำอธิบายหรือสั่งสอนอย่างแท้จริง ปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นกับเด็กสมัยนี้และกลายเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ยากยิ่งในปัจจุบัน และประการสุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การที่สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่

ต่างคนต่างอยู่ ทำให้คนในสังคมหรือชุมชนขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ส่งผลให้ขาดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันในการทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน จึงขาดการช่วยกันอบรมบ่มเพาะเด็กในชุมชน เพราะฉะนั้น สังคมที่ยังมีสังคมรูปแบบเดิม คือ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ย่อมเป็นปัจจัยสนับสนุนให้กระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านการอยู่อย่างพอเพียง

1.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและกระตุ้นให้สถานศึกษาจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการศึกษาครั้งนี้ไม่มีการทำวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจสถานการณ์ของอุปนิสัยพอเพียงของเด็ก ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเชิงปริมาณ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลาค ภูวนาธิพงศ์. (2558, 2 เมษายน). วิจัยพบพฤติกรรมปัญหาภูมิคุ้มกันวัยรุ่น ยุคบริโภคนิยม. มัชฌิมา.

<http://www.madchima.org/forum/index.php?topic=17101.0>

ทิตนา แคมมณี. (2554). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: จากหลักคิดสู่วิถีปฏิบัติ*. อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ทิตนา แคมมณี. (2559). *ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 3).

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิตนา แคมมณี และ คณะ. (2550). *กิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา*.

ปฐมวัยและประถมศึกษา. ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ทัศนียา บริพิศ. (2556). *วัฒนธรรมบริโภคนิยม ทุนนิยม และสัญญาะ. สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 14(1), 40-41.

นงเนตร ธรรมบวร. (2541). *การประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปริญญ ชรรณปียา. (2558). *การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา* (พ.ศ. 2549- พ.ศ. 2557)

(พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

วีรยุทธ วิเชียรโชติ. (2548). *เทคนิคการเรียนการสอนแบบอวชิยวิถี ในกระบวนการวิธีสืบสวน-สอบสวน เพื่อการพัฒนา*

เบญจลักษณ์. ก้าวใหม่.

ภัทริกา วงศ์อนันต์นนท์. (2557). *พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน*. วารสารพยาบาล

ทหารบก. 15(2), 173-178.

สุนันทา สิริโสภณ. (2553). *เลี้ยงลูกให้เป็นอัจฉริยะ*. ทีบีเค มีเดีย.

โสภิตนภา ภิญโญ. (2552). 101 วิธี สอนลูกให้ยืนบนขาตัวเองได้. พิมพ์ดี.

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (มิถุนายน, 2560). สถานการณ์คุณธรรมและขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. ใน ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร (ประธาน), *รวมพลังประชารัฐขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม: พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา*. เอกสารประกอบการประชุมของ(ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)), ศาลาสาธิตการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร วัดท่าหลวง พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร.

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง ชุมชนคุณธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ภาษาอังกฤษ

Dharmapiya, P., & Saratun, M. (n.d.). *Cultivating a sufficiency mindset*.

<http://www.environnet.in.th/wp-content/uploads/2016/11/002-Cultivating-a-Sufficiency-Mindset-Thailands-Educational-Strategy-for-a-Sustainable-Society.pdf>